

Ovatko EU:n talousvaikeudet Suomen talouskasvun jarru?*

Juhana Vartiainen

Tutkimusjohtaja

Konjunkturitutet

1. Johdanto

Ovatko EU:n vaikeudet Suomen talouskasvun jarru? Tähän voi vastata suorasukaisesti: eivät ole. On vaikea rakentaa sellaista tapahtumakulkua, jossa EU:n talouspoliittisen arkkitehtuurin meneillään oleva kriisivaihe rajoittaisi merkittävästi Suomen talouskasvua ainakaan pitkällä tai edes lyhyellä aikavälillä.

Kun euroyhteistyöhön lähdettiin, taloustieteilijät olivat tietoisia siitä, että yhteinen raha voi ajan mittaan edellyttää myös unionitason päätöksenteon uudistuksia ja vähittäistä kehitystä kohti syvempää talouspoliittista unionia. Monet ajattelivat, että yhteinen raha vähitellen luo poliittista pohjaa ja ilmeistä talouspoliittista tarvetta syvemmälle unionitasoiselle päätöksenteolle.

Kuten usein ennenkin, sekä päättäjät että tarkkailijat saavat nyt yllättyä, kun rakenteelliset muutokset vyöryvät eteenpäin nopeasti kriisien kautta. Tästä meidän on kiittäminen rahoitusmarkkinoita, jotka armottomalla tavallaan

tuovat tulevaisuuden ongelmakysymykset jo tämän hetken päättäjien pöydälle – haluttiin sitä sitten tai ei. Rahoitusmarkkinoiden näkemykset voivat ajoittain olla sopulimaisia ja harhaisia, mutta ne ovat hyödyllisiä. Jos talouspoliittisissa päätöksissä ja niitä tukevissa instituutioissa on sisäisiä ristiriitaisuuksia, rahoitusmarkkinat kykenevät periaatteessa tuomaan nämä ongelmat pinnalle jo nykyhetkeen, niin että niihin on pakko ottaa kantaa.

Siksi sellainen markkinoiden vallan kritiikki, jolla populistiset poliitikot monessa Euroopan maassa kalastavat suosiota, on harhaanjohtavaa ja pinnallista. Varsinkin keskieuropplaiset mutta joskus myös pohjoismaiset poliitikot puhuvat mielellään siitä, miten markkinat ovat ottaneet vallan kansalaisilta. Mutta jos sijoittajien odotukset näyttävät osoittavan epävarmuutta julkistalouden tai pankkijärjestelmän tulevaisuuden maksukyvyystä, tämä tieto on tietysti äänioikeuttaan käyttävälle kansalaiselle ja vastuulliselle hallitukselle tärkeää tietoa. Tällä en tietystikään halua idealisoida rahoitusmarkkinoiden toimintaa. Rahoitusmark-

* *Esitelmä OP-Pohjola-ryhmän tutkimussäätiön teemapäivässä 14.2.2011.*

kinat ”keksivät” Kreikan, Espanjan, Portugalin ja Irlannin ongelmat kovin myöhäsyntyisesti ja tuudittautuivat ja tuudittivat kansalaisetkin euron lanseeraamisen jälkeen siihen uskoon, että eurojäsenyys sellaisenaan poistaa valtionobligatioiden luottoriskit.

Rahoitusmarkkinat reagoivat siis myöhäsyntyisesti, mutta reagoivat kuitenkin, ja nyt euroalueen maiden on pakko miettiä talouspoliittista arkkitehtuuriaan ja samalla tartuttava alijäämien ja rahoitusvalvonnan ongelmiin. Tämä kriisin rakentava puoli on syytä pitää mielessä, kun nyt eletään keskellä euroalueen kriisipuheita. ”Kriisihän” tarkoittaa tässä tapauksessa sitä, että on vihdoinkin edes alettu tarttua toimiin, joilla alijäämien ja ongelmaluottojen pulmia voidaan purkaa. Ennen kuin rahoitusmarkkinat pakottivat ongelmamaita edes jonkinlaiseen saneerausohjelmaan, Kreikassa väännettiin kansantulotilastoja ja kierrettiin veroja, Espanjan suhteellinen kustannustaso jatkoi divergoitumistaan ja Irlannin ongelmaluottojen määrä kasvoi. Nyt sentään tehdään jotakin, ja siksi tämä ”kriisi” todella on kriisi siinä merkityksessä kuin kreikkalaiset sen tarkoittivat: muutos, joka voi johtaa parempaan. Reaalitaloudellinen sopeutuminen, julkistalouden saneeraaminen ja resurssien uudelleenkohdentaminen on alkanut, ja olemme siksi paremmassa asemassa kuin ennen tätä kriisiä. Pitkällä aikavälillä tällä ja vain tällä on merkitystä.

2. EU:n ja euroalueen skenaarioista

Pidän kaikesta huolimatta todennäköisimpänä, että euroalue ja sen taloudellis-poliittinen arkkitehtuuri nousee kriisistä aikanaan entistä kestävämpänä. Tällaisessa kestävämmässä euroyhteistyössä on pitävämmät alijäämäsäännöt, jäsenmailla ja unionilla on enemmän sanottavaa

toistensa finanssipolitiikasta ja myös rakennepolitiikasta, työmarkkinat ovat liikkuvammat ja myös finanssitoimialan valvonta on toivon mukaan järjestetty paremmin, samalla kun pankkien maksukyvyttömyysjärjestely hallitaan etevämmin kuin nyt. Varsinkin finanssivalvonta ja pankkien selvitystilojen hallinta ovat tietysti maailmankapitalismin järjestelmäkysymyksiä eivätkä todellakaan vain euroalueen ongelma. Niin kauan kuin suuret pankit toimivat valtion implisiittisellä takauksella, ne eivät harjoita yksityistä elinkeinotoimintaa. Tähän dilemmaan ei mielestäni vielä ole esitetty ratkaisua.

Euroalueen ongelmamaiden julkistalouden ongelmat ratkeavat lopulta tavalla tai toisella. Mieluiten tietysti vastuullisilla saneerausohjelmilla, joihin sisältyy veronkiristyksiä tai meno-leikkauksia. Tämänkaltaisiin skenaarioihin voi hyvinkin liittyä jonkinlainen velkojen uudelleenjärjestely varsinkin Kreikassa. Tällainen *default* saattaa tulla erityisen houkuttelevaksi siinä vaiheessa, kun julkistalouden saneeraus on muuten edennyt pitkälle ja primaariylijäämä on saatu positiiviseksi. Uudelleenjärjestelyn ei nähdäkseni kuitenkaan tarvitse olla minkäänlainen eksistentiaalinen kriisi unionin tai euroyhteistyön kannalta. Se voi silti olla aikamoinen hyppy tuntemattomaan, jossa testataan unionin poliittista toimintakykyä. Periaatteessa tietysti Saksa ja fiskaalisesti vahvemmat maat voivat myös ottaa ongelmamaiden velkoja kantaakseen jonkinlaisen *bail outin* kautta.

Suomen kannalta ehkä ainoa todellinen katastrofiskenaario olisi sellainen, jossa ongelmamaiden velkoja alettaisiin hoitaa inflatoimalla velkaa pois. Euroopan keskuspankki menettäisi itsenäisyytensä ja uskottavuutensa, ylivelkaantuneiden maiden enemmistö saisi sen neuvostossa vallan ja alkaisi sallia jatkuvasti kiihtyvän inflaation. Korkea inflaatio voi tunnetusti

periaatteessa sulattaa pois osan valtion veloista varsinkin, jos niitä on paljon pitkäaikaisina obligatioina. Hyperinflaatioon suistuminen olisi tietysti yhteiskunnallinen katastrofi, joka saataisi nykyisessä muukalaisvihaan vajoavassa Euroopassa ajan mittaan merkittä jopa sotaa.

Eric Leeperin kaltaiset etevät dynaamisten stokastisten mallien taloustieteilijät ovat esimerkiksi USA:n osalta konstruoineetkin tällaisia taloudellisia skenaarioita, joissa sekä valtiontalouden alijäämä että inflaatio stabiloituvat karmean korkealle tasolle.¹ Nämä fiskaalisen hintateorian mallit osoittavat sen periaatteellisen mahdollisuuden, että rahapolitiikan kyky kontrolloida inflaatiota heikkenee, jos finanssipolitiikka ei kykene stabiloimaan valtionvelkaa. Euroopan keskuspankin ja euroalueen tapauksessa tällaisiin katastrofiskenaarioihin on kuitenkin vaikea uskoa. Euroalueen ydinmaa Saksa pitää huolen fiskaalisesta tasapainostaan. Euroopan keskuspankin itsenäisyys on sementoitu tiukemmin normeihin kuin minäkään muun suuren keskuspankin, eikä sen toimintaan keskeisesti vaikuttava Saksa uskoakseni ikinä salli rahataloudellisesta vakaudesta luopumista ainakaan niin kauan kuin maassa elää sukupolvia, jotka ovat joskus kuulleet nimen Adolf Hitler. Inflaatiovaihtoehto edellyttäisi, että EKP:n omistajapankkien, kansallisten keskuspankkien enemmistö, alkaisi tukea tällaista vastuutonta politiikkaa, ja sellainen tulevaisuudenkuva on epätodennäköinen.

Kaikki muut vaihtoehdot ovat mielestäni selvästi epädramaattisempia Suomen kaltaisen pienen avoimen euromaan kannalta. Euroalu-

een ongelmamaat ovat todennäköisesti tuomittuja ankariin säästökuureihin, joihin liittyy tuhkala deflaatio, maan suhteellisen kustannustason alentaminen, mikä ei koskaan tapahdu helposti. Siksi ongelmamaissa on luvassa kitkeriä poliittisia riitoja, deflaatiota, menojen leikkauksia ja verojen korotuksia ja näin myös hidasta kasvua. On silti vaikea nähdä, että tällainen hitaan kasvun kausi euroalueen sisällä rajoittaisi kovin merkittävästi Suomen ja vaikkapa Alankomaiden kaltaisten fiskaalisesti vahvojen pienten avotalouksien kysyntää. Makrotaloudelliseen sopeutusvaiheeseen kuuluu pikemminkin deflaatiopaine kuin inflaatiopaine, eikä ongelmaksi Suomen näkökulmasta vähään aikaan nouse ainakaan liian korkea korkotaso. Todennäköisesti siis korkotaso säilyy euroalueella kohtuullisen alhaisena aika monta vuotta. Rahapolitiikka todennäköisesti on siis Suomen näkökulmasta keveää tai neutraalia, eikä mikään estä Suomen taloutta kasvamasta. Toimimme omasta näkökulmastamme rajattoman suurilla globaaleilla vientimarkkinoilla, ja omassa kotimaisessa palvelusektorissamme on vaikka kuinka paljon tilaa kasvulle. Euron ulkoinen arvo voi toki, dollarin kohtaloista riippuen, olla ajoittain vientiteollisuutemme näkökulmasta liian korkea, mutta tämä on toisen kertaluokan ongelma työllisyyden kannalta – kotimainen työllisyys ei suoraan määräydy sen mukaan, mikä on teollisuuden hintakilpailukyky.

Jos EU:ssa valitaan tie, jossa jotkin jäsenmaat auttavat *bail outin* kautta ongelmamaita, Suomi voi joutua tällaiseksi maksajaksi tai lainoittajaksi. Siinäkin tilanteessa valttikortit ovat ymmärtääkseni kuitenkin Saksan ja sen fiskaalisesti vahvojen liittolaisten käsissä. Tällainen pelastuspaketti ei mielestäni erityisesti Kreikan osalta ole lainkaan poissuljettu. Jonkinlainen

¹ Ks. esim. Leeper (2009). Leeperin tutkimustyön keskeinen johtopäätös on, että keskuspankki ei voi kontrolloida inflaatiota, ellei finanssipolitiikka stabiloi valtionvelkaa.

Kreikan pelastuspaketti kovin ehdoin voi Saksan ja Ranskan näkökulmasta olla poliittisesti houkuttelevampi kuin Kreikan valtion maksukyvyttömyys ja siitä syntyvä Saksan ja Ranskan laaja pankkikriisi. Pelastuspaketti leväperäisin ehdoin tuskin kuitenkaan tulee Saksan näkökulmasta kysymykseen. Jos Suomi pitää omasta julkistaloudestaan ja kustannustasostaan huolen, Suomi on niiden maiden joukossa, jotka voivat määrätä apupakettien ehdot, ja tämä vastaa tietysti myös maamme pitkäaikaisia ulkopoliittisia pyrkimyksiä Euroopan unionin ttimeen pääsemiseksi.

Voiko euroalue hajota? Periaatteessa Kreikan tai Portugalin äänestäjät voivat tulkita tilannetta niin, että eurosta irtautuminen auttaisi taloudellista sopeutumista. Sellainen päätös ei nähdäkseni olisi äänestäjien kannalta rationaalinen, koska näin jäisi saamatta se taloudellinen ja poliittinen tuki, jota EU ja muut euromaat voivat sopeutujamaalle tarjota. Jos Kreikka siirtyisi omaan drakmaan, se saisi yhden suuren edun: kilpailukyvyyn eli liian korkean kustannustason ongelma ratkeaisi kertaheittolalla. Mutta niin kauan kuin talouden rakenteita eli työmarkkinoiden ja julkistalouden toimintatapaa ei olisi muutettu, ongelma tulisi uudelleen esille. Drakma heikkenisi dramaattisesti ja edessä olisi kova inflaatio, jonka saisi kuriin vain korkeilla koroilla, kovalla keskuspankkipolitiikalla ja ankaralla julkistalouden saneerauksella. Hyperinflaatio johtaisi sitä vastoin valtion kuoleutumiseen ja jonkinlaiseen laittomuuden tilaan suistumiseen. Julkisen talouden olisi edelleen suoriuduttava veloistaan, ilman muiden EU-maiden poliittista ja taloudellista tukea.

Ainakaan kriisimaiden ei siis kannata mielestäni hylätä euroa. Periaatteessa voitaisiin ajatella kehityskulku, jossa Saksa ja Pohjois-

Euroopan maat hylkäisivät heikot euromaat ja perustaisivat oman luterilaisen rahaunioninsa (Ranska rajatapauksena). Luterilainen unioni kyllä pärjäisi ilman ongelmamaita. Tämä on mielestäni rationaalisen politiikanteon näkökulmasta todennäköisempi vaihtoehto, mutta sekään ei mielestäni ole kovin todennäköinen Saksan pitkäaikaisten poliittisten pyrkimysten valossa.

Pidän siis kaikesta kitinästä huolimatta todennäköisimpänä vaihtoehtona sitä, että kovan poliittisen tohinan kautta syntyy uusi fiskaalisesti tiukempi unioni. Siinä on varmaan jonkinlainen pysyvä ja nykyistä isompi ERVV eli hallitustenvälinen vakausrahoitus ja mahdollisesti myös enemmän yhteisiä päätöksiä veroista ja eläkeiästä siihen tyyliin kuin Angela Merkel on ryhtynyt vaatimaan. ERVV ehkä toimii kuin jonkinlainen Euroopan IMF ja sen rahoitukseen turvautuvan maan on alistuttava tiukkoihin taloudenpidon ehtoihin. Ehkäpä on myös olemassa valmiimpia työjärjestyksiä valtionlainojen uudelleenjärjestelyä varten.

Myönnän, että tähän optimistiseen tulevaisuudenkuvaan liittyy paljon kysymysmerkkejä ja pohjimmiltaan on kysymys aikakautemme kahden suurimman haasteen ratkaisemisesta: finanssimarkkinoiden valvonnan ja julkisen talouden kestävän rahoituksen ongelmista. Nämä ongelmat eivät kuitenkaan ole ensisijaisesti euron ongelmia, vaan ne ovat euroa paljon fundamentalisempia kysymyksiä – eivätkä ne helpottaisi vaikka Euroopassa olisi kohta taas 17 uutta kansallisvaluuttaa.

Kummatkin ovat pohjimmiltaan poliittisia ongelmia. Finanssisektori on oman itsensä näkökulmasta poliittisesti liian vahva niin, että se pystyy estämään ankaramman valvonnan. Julkinen talous on puolestaan ikärakenteen muutoksen vuoksi kroonisesti alirahoitettu mones-

sa Euroopan maassa. Ikärakenteen muutos tarkoittaa sitä, että julkis palvelujen ja tulonsiirtojen rahoitusta ei voi samassa mitassa kuin ennen vyöryttää tuleville, suuremmille sukupolville. Poliittisilla puolueilla ei selvästikään demokratioissa ole riittävästi kannustinta kertoa äänestäjille karua totuutta siitä, että kaikki se hyvä, jonka julkinen sektori tuottaa, on myös käyttäjien itse maksettava. Tämä näkyy kärjistetytsti Kaliforniassa, lievemmin Ranskassa ja pienessä mitassa myös Suomen kevään 2011 vaalikampanjassa.

Ennen kuin siirryn käsittelemään Suomen talouskasvun mielestäni tärkeintä rajoitetta, haluan ottaa esille vielä yhden näkökulman näihin poliittisen hallinnan ongelmiin. Ne näyttävät vakavampina nyt, kun kylmä sota on ohi eikä liberaalikapitalismilla ole vakavasti otettavaa kilpailijaa. Suurin osa meistä taloustieteilijöistä juhli tietysti muiden kansalaisten tapaan perustellusti kommunismin kukistumista demokration ja vapauden voittona. Mutta meidän ammattikunnallemme ominaisesta kilpailuajattelusta käsin voi myös nostaa esille kysymyksen: olisiko rahoitusmarkkinoiden valvonnan ja julkistalouden rahoituksen ratkaiseminen poliittisesti yhtä vaikeaa, jos olisi edelleen olemassa samanlainen pelottava kapitalismin taloudellis-sotilaallinen haastaja kuin kommunismi kylmän sodan vuosina oli. Luulen, että niin USA:n kongressi kuin Suomen eduskuntakin kävisivät paljon realistisempia keskusteluja valtiontalouden tilasta, jos yhteiskuntajärjestelmien markkinoilla olisi edelleen pelottava haastaja, jolla on sekä ideologista vetovoimaa että panssarivaunuja. En tietenkään haikaile kommunismia ja Neuvostoliiton divisioonaa takaisin, mutta demokratioiden poliittisen järjestelmän talouspoliittisen päätöksyvyn heikkous on monissa maissa kovin silmiinpistävä. Ehkä

yhteiskuntajärjestelmien kilpailussa oli omat etunsa, enkä ole edes pohjoismaiden tapauksessa aivan sataprosenttisen varma siitä, että laaja hyvinvointivaltio halutaan rahoittaa, kun käy ilmi että palvelujen rahoittaja ja saaja on se sama laaja keskiluokka.

Suomen osalta Euroopan lähivuosien tilanteesta voi kyllä tehdä yhden selvän johtopäätöksen: kannattaa olla varovainen ja hoitaa omat fiskaaliset ongelmat kuntoon, jotta epäluuloisille rahamarkkinoille ei jää pienintäkään epäilyä siitä, mihin kerhoon Suomi kuuluu. Ja tästä tulemmekin esitykseni jälkiosaan – siihen, mikä mielestäni oikeasti rajoittaa Suomen talouskasvua.

3. Suomen talouskasvun rajoitukset

Olen perustellut käsitystäni, jonka mukaan euroalueen kriisivaihe tuskin rajoittaa merkittävästi Suomen talouskasvua, kunhan pidämme omista alijäämäongelmistamme ja kilpailukyvyntämme huolta. Mikä sitten rajoittaa Suomen talouskasvua? Mielestäni tärkein ja kriittisin tekijä on täysin omissa käsissämme – nimittäin kestävyysvaje ja sen taustalla lymyvä työn tarjonnan rajoite heikkenevän huoltosuhteen oloissa.

Varsinaisessa pitkän ajan talouskasvussa on tietysti kysymys aivan muusta eli pitkän ajan teknisestä kehityksestä ja sen mahdollistamasta työn tuottavuuden kasvusta. Se on minusta kuitenkin Suomen haasteiden kannalta toisarvoinen asia kahdesta syystä. Ensinnäkin tuottavuuden kasvu ja sen taustalla vaikuttava tekninen edistys eivät kerta kaikkiaan ole politiikkamuuttujia. Vaikka konsulttien armeijat koettavat antaa hallituksille neuvoja innovaatiostrategioista, talouspolitiikalla on vaikeaa tai mah-

dotonta vaikuttaa pysyvästi talouskasvuun. Jos se olisi mahdollista, kaikki olisivat sellaiset keinot jo ottaneet käyttöön. Lisäksi globaalit pääomamarkkinat tuovat meille joka tapauksessa sekä investointeja että ideoita, kunhan pidämme huolen siitä että Suomessa on perusasiat kunnossa. Siten väitän provokatiivisesti, että voimme yhteiskunnallisen päätöksenteon haasteiden kannalta jossain määrin sivuuttaa teknologiaan perustuvan kasvun, kunhan vain pidämme koulu- ja oikeusjärjestyksemme kunnossa.

Lisäperustelu tälle kannalle on siinä, että Suomen merkittävin haaste lähivuosikymmeninä on heikkenevä huoltosuhde, siitä kumpuava kestävyysvaje sekä kestävyysvajeen aiheuttama kroonisesti heikko julkisen talouden tasapaino. Toisin kuin vaaleihin valmistautuvat poliitikot nyt mielellään väittävät, teknologiseen edistykseen perustuva tuottavuuslähtöinen talouskasvu ei ratkaise kestävyysvajeen ongelmaa niin kuin alan tutkijat ovat hyvin ymmärtäneet.² Tämä johtuu siitä, että julkisten palvelujen hinta nousee yksityisen elinkeinotoiminnan tuottavuuskasvun mukana. Kun elinkeinoelämässä tehdyn työn tuottavuus kasvaa, palkkataso nousee tietysti pitkällä aikavälillä vääjäämättä täsmälleen yhtä nopeasti (ellei sitten funktionaalinen tulonjako muutu trendin omaisesti, mikä lienee mahdotonta) ja tehokkailla työmarkkinoilla myös julkisipalvelujen hinta nousee. Julkisipalveluthan koostuvat voittopuolisesti työstä, ja työn hinta nousee vääjäämättä elinkeinoelämän tuottavuuskasvun mukana. Pääkirjoitustasolla tätä mekanismia käsitellään

jonkinlaisena “vuotona”, markkinatalouden epäkohtana, joka pitäisi korjata, mutta tästä ei tietenkään ole kysymys. Julkisen työn hinta nousee tehokkailla työmarkkinoilla pitkällä aikavälillä täsmälleen samaa vauhtia kuin työn tuottavuus elinkeinotoiminnassa – ja näin pitääkin olla, jos resurssit kohdentuvat tehokkaasti. Siksi julkisipalvelujen hinta nousee, ja sairaanhoitaja voi ajan mittaan nostaa kuukausipalkkiaan yhä useampia polkupyöriä.

4. Työn tarjonnan ankara aritmetiikka eli työntarjontatalibaanin uskontunnustus

Pitkällä aikavälillä talouskasvun ja siten myös julkistalouden resurssit määräytyvät tarjontatekijöiden nojalla, koska Suomi on integroitunut globaaliin maailmantalouteen, jossa pääoma liikkuu vapaasti. Vaikka Suomen talouspoliittisessa keskustelussa työllisyyttä valitettavasti tarkastellaan lähes aina yksinomaan kysynnän kautta, pitkällä aikavälillä tarjonta määrää työllisyyden. Jos meillä on osaavaa ja koulutettua työvoimaa kohtuullisella hinnalla tarjolla, sille löytyy aina maailman pääomamarkkinoilta sijoituksia, jotka luovat työpaikkoja.

Koska ikärakenteen muutos aiheuttaa huoltosuhteen heikkenemisen ja kestävyysvajeen, haasteena on saada julkisen talouden resurssit riittämään, mikä taas edellyttää riittävää potentiaalista tuotantoa ja potentiaalista työllisyyttä.

Pitkällä aikavälillä kansantalouden potentiaalinen (talouden tasapainotilaan liittyvä) kokonaistuotanto Y^* , ja sitä kautta myös tulot ja julkisen talouden resurssit, ovat määritelmän mukaan

² Tätä on perusteltu mm. julkaisussa Andersen, Holmström, Honkapohja, Korkman, Söderström ja Vartiainen (2007).

$$\begin{aligned}
 Y^* &= (\text{työtunnit}) \times (\text{työn tuottavuus}) \\
 &= (\text{keskityöaika}) \times (\text{työvoima}) \times (1 - \text{rakennetyöttömyys}) \times (\text{työn tuottavuus}) \\
 &= (\mathbf{\text{keskityöaika}}) \times (\text{työikäinen väestö}) \\
 &\quad \times (\mathbf{\text{osallistumisaste}}) \times (1 - \text{rakennetyöttömyys}) \\
 &\quad \times (\text{työn tuottavuus}).
 \end{aligned}$$

Jos nyt hyväksytään yllä oleva lähtökohtani, että työn tuottavuus on ylempien valtojen käsissä, ja lähdetään siitä, että demografia (työikäinen väestö) ei myöskään ole kovin selväpiirteinen politiikkamuuttuja, jäljelle jäävät kaavassa lihavoimani kolme tekijää. Annetulla rakennetyöttömyydellä kaikki siis riippuu keskityöajasta ja osallistumisasteesta, ja itse asiassa *prime age* -työvoiman keskityöaikakin on aika jähmeästi liikutettava muuttuja. Tärkein muuttuja on siksi mielestäni **osallistumisaste**, johon voidaan vaikuttaa.

Suomalaisten päättäjien kannattaisi mielestäni tuijottaa yllä olevaa tarjontayhtälöä silmänsä kipeiksi. Pitkällä aikavälillä työllisyys riippuu **vain tarjontayhtälön tekijöistä**. Työllisyys ei siis riipu mistään sellaisista tekijöistä kuin suomalaisten tuotteiden suosimisesta, aluetuista, ruoan arvonlisäverosta, Nokian taloudellisesta menestyksestä, investoinneista uuteen teknologiaan, kauppavaltuuskuntien ponnisteluista, eläkeläisten veronalennuksista, kunnallisten työpaikkojen määrästä tai mistään muusta sellaisesta, mikä vaikuttaa kokonaiskysyntään ja työvoiman kysyntään. Jos halutaan luoda pysyviä työpaikkoja, pitää vaikuttaa niihin ehtoihin, joilla suomalaiset ja Suomessa asuvat tarjoavat työtään markkinoille eli niihin tekijöihin, jotka löytyvät yllä olevasta tarjontaidentiteetistä. Niihinkään ei ole kovin helppoa vaikuttaa, mutta niihin **voidaan** vaikuttaa.

Työllisyyden lisääminen pysyvästi edellyttää siis, että työn tekemisen ehtoja muutetaan niin, että joku joka muuten ei olisi tehnyt työtä, haluaa sitä nyt tehdä tai on pakotettu sitä tekemään – kun verrataan kahta talouden tasapainotilaa, jossa talous ei ole sen enempää matalakuin korkeasuhdanteessa. Tällöin osallistumisaste muuttuu. Tätä voidaan edesauttaa vaikkapa alentamalla työn verotusta ja rahoittamalla tämä veroilla, jotka eivät kirpaise työntekoa, esimerkiksi kiinteistö- ja energiaveroilla. Voidaan niin ikään kiristää työttömien työnottovelvollisuutta, nostaa eläkeikää tavalla tai toisella ja käyttää lukukausimaksuja niin, että opinnoista siirryttäisiin nopeammin työelämään. Toisin sanoen monenlaisilla poliittisesti epäsuosituilla uudistuksilla, joiden etu on siinä, että ne todella vaikuttavat työn tarjontaan eli tuovat pysyvästi lisää työpaikkoja Suomeen – toisin kuin useimmat niistä uudistuksista, joita politiikassa markkinoidaan työllisyyden edistämiseksi.

Suomessa on ainakin meidän työntarjontatalibanien Ruotsista käsin katsottuna kuitenkin edelleen vallalla jonkinlainen äpäärkeyseläinen ajattelu, jossa työllisyyttä tarkastellaan vain kokonaiskysynnän ja työvoiman kysynnän kautta. Stabilisaatiopolitiikka onkin tietysti perusteltua, jos talous on matalasuhdanteessa ja työttömyys ylittää rakenteellisen työttömyyden tason. Mutta kun taantuma väistyy ja työllisyys ja tuotanto törmäävät rakenteelliseen tasoonsa Y^* , työllisyyden kasvu loppuu – ja se voi jatkua vain, jos terävöitetään työn tekemisen kannustimia suhteessa vapaa-aikaan. Suomalainen talouskeskustelu ikään kuin lähtee siitä, että talous on aina matalasuhdanteessa ja jokainen veronalennus ja menolisäys siksi lisää työllisyyttä. Tämä on harmillinen harhakäsitys ja johtaa siihen, että koskaan ei ole poliittisesti otollinen

aika työn tarjontaa lisääville uudistuksille. Kun on matalasuhdanne, työn tarjonnan lisääminen torjutaan, koska työpaikkoja ei ole tarjolla. Kun on korkeasuhdanne, julkistalous ja talouskasvu näyttävät joka tapauksessa vahvoilta ja päättäjän on vaikea perustella vaikka kiinteistöveron korotusta tai eläkeiän nostoa.

Ainakin minulle Ruotsiin tulevien haastattelupyyntöjen perusteella Suomen päättäjät ja kansalaiset elävät siis jonkinlaisen taloudellisen ajopuuteorian vallassa: meitä heittelevät ulkoiset tekijät, Kiinan kilpailu, Ruotsi omine kruunuineen tai arvaamattomat amerikkalaiset, jotka alentavat Nokian Microsoftin alitoimittajaksi. Jos pidämme työn tarjonnasta huolen ja olemme osa globaalia taloutta, meillä ei kuiten-

kaan ole mitään hätää. Meitä ei uhkaa mikään muu kuin kestävyysvaje, ja sen ratkaisu on omissa käsissämme. □

Kirjallisuus

- Andersen, T. M., Holmström, B., Honkapohja, S., Korkman, S., Söderström, H. T. ja Vartiainen, J. (2007), *The Nordic Model. Embracing Globalization and Sharing Risks*, Taloustieto, Helsinki.
- Leeper, E.M. (2009), "Expectations and the Impacts of Macro Policies", esitelmä, Sveriges Riksbank, http://mypage.iu.edu/~eleeper/Papers/ExpectationsMacroPolicies_Riksbank.pdf (viitattu 13.2.2011).